

TABLIC, Bohuslav: POEZYE. Ed. Lenka Rišková. Bratislava: Veda, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 2019. 623 s.

Anna István

DOI: <https://doi.org/10.31577/slovlit.2021.68.2.10>

ORCID ID: 0000-0002-1335-7151

L iterárna historička Lenka Rišková pripravila a v roku 2019 vydala reedíciu štyroch zväzkov básnickej zbierky *Poezye*, ktoré Bohuslav Tablic (1769 – 1832) vydal postupne v rokoch 1806, 1807, 1809 a 1812. Načasovanie vydania k 250. výročiu básnikovho narodenia spolu s vytýčeným cieľom „v prvom rade sprístupniť Tablicovu básnickú produkciu“ (s. 7) a s akcentom na „dominantné kritérium čitateľskej prístupnosti“ (s. 608) je podľa editorky istým druhom splácania kultúrneho dlhu. Tablicova zbierka, prezentovaná ako „kľúčové dielo v procese formovania novodobej modernej slovenskej literatúry“ (s. 7), nebola totiž doposiaľ vydaná súhrnne, v celku jednej knihy, originály prvého vydania sú fyzicky dostupné iba v Slovenskej národnej knižnici v Martine a ich faksimile elektronicky len v zahraničných online knižniciach (na českom portáli ceska-poezie.cz a na otvorenej platforme books.google.com). Nové vydanie môže byť zároveň impulzom pre ďalší výskum, ktorý môže napomôcť redefinovaniu pozície Tablicovej tvorby v slovenskej literatúre a jej novej kontextualizácii.

Zväzok pripravený L. Riškovou obsahuje úvod, monografickú štúdiu *Básnik a jeho Poezye*, štyri zväzky básní B. Tablica v transkribovanom prepise doplnené dôkladným aktuálnym poznámkovým aparátom, krátky hodnotiaci záver, edičnú poznámku a zoznam prameňov a li-

teratúry. V tejto forme zhodnocuje editorka svoj osobný dlhoročný vedecký záujem o básnické dielo B. Tablica a dopĺňa ho o ďalšie aspekty.

Vstup do problematiky predstavuje rozsiahla štúdia editorky vnútorne rozdelená (bez formálneho vyčlenenia medzitulkami) na tri tematické celky: 1. prehľad Tablicovho života a diela (s. 8-25), 2. podoby jeho literárnohistorickej recepcie od jej počiatkov až do súčasnosti (s. 25-57), 3. interpretácia vybraných básní ako podklad k postulovaniu roly básnika a významu jeho básnického umenia (s. 57-70). Biografická časť obsahuje všetky kľúčové informácie dôležité pre životné a tvorivé situovanie B. Tablica, historický prehľad názorov hodnotiacich jeho dielo a význam pre dejiny slovenskej literatúry zas ukazuje v chronologickom slede ťažiskové premeny jeho recepcie. Následná interpretačná časť je potom názornou ukážkou, ako sa dá pristupovať k jednotlivým básňam. Spojenie týchto výkladových úrovní považujem za výhodné a praktické, pretože každá svojím spôsobom dáva čitateľovi vodidlá k lektúre, poskytuje mu záchytné body k porozumeniu a estetickému uchopeniu Tablicovho diela. Rôzne horizonty sa nielen navzájom dopĺňajú, no zároveň rozširujú možné oblasti novej interpretácie a nových, napríklad filologických výskumov. Otvorené otázky a výskumný potenciál pritom L. Rišková občas iba konštatuje, prípadne formuluje v zá-

tvorkách, akoby ponechávala priestor sebe aj iným pre budúce potvrdenia vyslovených hypotéz. Ako príklad uvediem jeden z takýchto „komentárov v zátvorke“. Týka sa faktu, že Karol Juraj Romy zmenil svoj pôvodne pozitívny názor na Tablicovu tvorbu, pričom jeho výhrady vychádzali zo zdôrazňovania kritérií klasicizmu, a to v dobe, keď sa už aj v slovenskej literatúre presadzovali literárne formy zo západoeurópskej beletrie. L. Rišková na začiatku skonštatuje: „Žiaľ, stále nie je známe, čo spôsobilo takú zásadnú zmenu Romyho pohľadu na Tablica a jeho básnickú tvorbu“ (s. 31). Ďalej napíše: „je stále otvorenou otázkou, prečo takéto kritérium zvolil Romy v roku 1815“ (s. 32), no odpoveď nehľadá, nevysvetľuje možné príčiny, hoci by sa dali – minimálne na úrovni predpokladu a so zohľadnením dobového kontextu – aspoň naznačiť.

L. Rišková konštruuje svoju úvodnú štúdiu s dôrazom na kultúrne priestory, pričom jednotlivé prostredia predstavuje ako určujúce kontrolné body pre porozumenie Tablicovej tvorby a jeho tvorivej činnosti. Prvým kultúrnym priestorom bolo jeho rodisko, novohradská dedina České Brezovo, kde ho učil otec a kde sa okrem biblickej češtiny učil aj maďarsky. Ďalším miestom bola Dobšiná, spojená s výučbou latinčiny a nemčiny, nasledovalo bratislavské evanjelické gymnázium, kde napísal svoju prvú báseň a kde sa mu prvýkrát naskytna príležitosť spoznať kultúrny život nemeckých luteránov a prostredníctvom tohto filtra aj súveku anglickej literatúry. Nasledujúcou dôležitou zastávkou bola Jena a jej univerzitné prostredie: univerzita v Jene patrila na prelome 18. a 19. storočia k špičkovým európskym vzdelávacím strediskám. Svojho času tam prednášali svetovo uznávaní vedci a profesori ako Friedrich Schiller, Johann Gottlieb Fichte, Friedrich Wilhelm Joseph von Schelling, August Wilhelm Schlegel, Georg Wilhelm Friedrich Hegel. Tablic bol poslucháčom jenskej univerzity v období jej rozkvetu, medzi rokmi 1790 – 1792. Študoval filozofiu, teológiu, medicínu, ale aj jazyky – angličtinu a francúzštinu. Vďaka svojim mnohostranným záujmom spoznal tvorbu takých autorov, ako boli Voltaire,

Rousseau, Kant a Herder. L. Rišková zdôrazňuje skutočnosť, že počas pobytu v Jene nadviazal priateľstvo s Jurajom Palkovičom, s ktorým práve tam založili spoločnosť Societas slavica. Poznamenáva tiež, že Palkovičova prítomnosť v Tablicovom živote mala zásadný dosah na recepciu jeho umeleckého diela.

Z kultúrnych priestorov treba v každom prípade spomenúť aj maďarskú lokalitu Jača (Acsa), ktorá leží na úpätí Cserhátu, šesťdesiat kilometrov severovýchodne od Pešti, kde strávil Tablic sedem rokov a kde mohol navštevovať knižnicu grófa Gabriela Prónaya. Kontextové vnímanie prostredí a ich iniciačného vkladu do Tablicovho intelektuálneho formovania sa ukazuje ako jeden zo zaujímavých impulzov pre ďalšie bádanie, týkajúce sa tak pôsobenia Tablicovej tvorby, ako aj zachytenia dobových korešpondencií a paralel, ktoré jeho dielo spoluvtvárali.

K dôrazu na rôzne kultúrne priestory sa pripája koncentrácia na osobnosti – L. Rišková sa usiluje vytvoriť sieť tých Tablicových kontaktov, ktoré ho ľudsky, intelektuálne aj umelecky formovali a ovplyvnili. Zo spisovateľov to boli napríklad James Thompson a Alexander Pope, z profesorov Jozef Bencúr, Ján Tomko Sásy, Štefan Fábry, Michal Institoris Mošovský, z predstaviteľov dobového kultúrneho života Bratislavy a jeho podporovateľov napríklad Ján Chrastina, Samuel Čerňanský či Antonín Puchmajer. Pozornosť je venovaná aj priateľstvu medzi B. Tablicom a J. Palkovičom, pričom autorka podrobnejšie rozoberá aj skutočnosti, ktoré viedli k jeho prerušeniu. Vzťah Palkoviča a Tablica (alebo skôr história jeho recepcie) ukazuje určité paralely s recepciou Jozefa Ignáca Bajzu a Antona Bernoláka, hoci tí neboli priateľmi. Bajzovo stanovisko bolo do veľkej miery ovplyvnené odporom voči Bernolákovi. Tablic sa s Palkovičom názorovo rozišiel, ich osobný spor prerástol do opozície až ignorancie.

L. Rišková sa podrobne venuje aj otázke Tablicovej voľby jazyka a jeho vnímaniu tejto problematiky. Na začiatku štúdie poznamenáva, že Tablicovo rozhodnutie pre češtinu bolo

„výlučne pragmatické“, pretože išlo o „jazyk už osvedčený v literárnej tradícii, ktorý mal už ustálené a v literárnej praxi overené pravidlá“ (s. 12). Zároveň hneď podotýka, že jazyk, ktorý používal, neoznačoval iba ako češtinu, „ale systematicky používal zložený výraz československý, resp. česko-slovenský jazyk“ (s. 12). Tento moment rozširuje východiskový pragmatizmus voľby na vedomé a cielené rozvíjanie vlastnej jazykovej koncepcie. Jazyková otázka nie je síce v štúdiu analyzovaná podrobne, problematika jazyka je však stále prítomná. Vracia sa v rôznych prepojeniach a súvislostiach, trebárs ako vzťah k rôznym jazykom či ako skutočnosť, že Tablic aktívne ovládal niekoľko jazykov. Týmto spôsobom nastoľuje L. Rišková dôležité otázky, napríklad otázku o Tablicovej prekladateľskej činnosti a jej vplyve alebo dosahu na jeho vlastnú básnickú tvorbu. V tejto súvislosti – ak uvážime, že Tablic vedel dobre po maďarsky a žil niekoľko rokov na maďarskom území – by bolo prospešné pozrieť sa v ďalšom výskume i na maďarské paralely.

Pri mapovaní recepcie je zrejmé, že život a dielo B. Tablica boli predmetom výskumu, no hodnotenie sa postupom času podstatne zmenilo. V štúdiu dostávajú väčší priestor tie literárnohistorické práce, ktoré sa venujú Tablicovej poézii, prípadne sa v nich hovorí o jednom zo štyroch zväzkov *Poezyí*. Ako prvý písal o Tablicovej literárnej činnosti Pavol Valaský v roku 1808, čo tiež poukazuje na fakt, že Tablicova tvorba bola v súvekom literárnom živote primerane známa. Už spomínaný K. J. Rummy ako prvý recenzoval prvý Tablicov zväzok poézie a hodnotil ho veľmi pozitívne, a to nielen z obsahovej a umeleckej stránky, ale tiež s ohľadom na jazykovú voľbu a inovatívny zámer. Rummy svoj názor neskôr zmenil, pričom jeho kritické poznámky sa týkali štvrtého zväzku zbierky. Poznámka L. Riškovej, že Rummy „odsúdil svojím kritickým pohľadom Tablicovu poéziu na dlhý čas zamietnutia a zabudnutia“ (s. 33), je však asi nadnesená. Aj keď ďalší interpreti opakovali v priebehu rokov Rummyho výhrady voči Tablicovi, skôr to svedčí o odlišnosti prístupov a istež estetickej konzervatívnosti až rigidnosti.

Ak moderný, súčasný výskum zhodnocuje iné aspekty, signalizuje zmenu paradigmy, a práve vďaka tejto zmene sa Tablic dostáva do iných výkladových konštelácií.

Tablicovou tvorbou sa zaoberal rad bádateľov, ktorý L. Rišková sleduje kontinuálne až do súčasnosti, teda pokračuje v prehľade aj po monografii Ruda Brtáňa *Bohuslav Tablic (1769 – 1832). Život a dielo* z roku 1974. Uvádza práce Stanislava Šmatláka, Valéra Mikulu, Miloslava Vojtecha, Petra Mráza a okrajovo spomína aj vlastné štúdie.

Úvodnú štúdiu uzavierajú dve podrobnejšie analýzy básní, ktoré zahŕňajú Tablicovu ars poetiku a vysvetľujú jeho poetické krédo a sebareflexiu.

Vo všeobecnosti nie je podmienkou vydania básnických diel pripojenie súhrnu recepcných prác, dokonca chronologicky. Aj keď čitateľské vydania zvyčajne obsahujú sprievodnú štúdiu alebo predhovor, nemusia nevyhnutne obsahovať zoznam textov k tematike recepcie a výklad dosahu autorovho diela. Vnímanie a porozumenie básní nevyžaduje znalosť kontextu životnej a umeleckej dráhy autora (predhermeneutické trendy), existujú však vedecké školy, ktoré vyslovene vyžadujú znalosť rôznych autorských horizontov, aby im čitateľ porozumel (hermeneutika a postkultúrne kritické trendy). Prístup L. Riškovej, ktorá upozorňuje tiež na dôležitosť výskumu filologickej povahy, je blízky druhému modelu, a to je pre čitateľa jej edície výhodné.

Vlastné jadro edície, štyri zväzky poézie B. Tablica, sú usporiadané v poradí, ako vychádzali. Edícia zachováva formu a usporiadanie textov pôvodného vydania, tiež aj pôvodné stránkovanie. Tablicove poznámky a komentáre boli zverejnené pod veršami a na konci každého zväzku, kde bol pripojený menný register. Ako poznámky pod čiarou sú zaradené jazykové, personálne a vecné vysvetlivky. Prevažujú vysvetlenia archaických výrazov, ktoré by mohli spôsobiť ťažkosti pri čítaní a interpretácii textu. Podoba Obsahu je v každom zväzku, vrátane uvedenia čísla strany, uchovaná podľa pôvodného vydania.

Na konci zväzku je pripojená edičná poznámka, ktorá podáva podrobné vysvetlenie k prijatým editorským postupom, medzi inými k zásadám prepisovania textov, grafickej podoby tlačeného textu, úpravy grafém a zložkového pravopisu, písania veľkých písmen, interpunkcie, kvantít a lexikálnych a morfe-matických úprav. Aj na tomto mieste editorka opätovne upozorňuje na problematiku jazyka, keď konštatuje, že „systematický popis Tablicovho jazyka ešte stále zostáva výzvou pre historickú lingvistiku“, s dodatkom, že „táto reedícia by však mohla byť východiskovým bodom pre následný výskum nielen v oblasti historickej lingvistiky, ale vôbec pre interdiscip-linárny výskum bohatej Tablicovej (a nielen Tablicovej) literárnej produkcie“ (s. 615).

B. Tablic tvoril svojím dielom most v čase a priestore. Spájaj starú, klasickú i modernú literatúru, prepájaj stredoeurópsku literárnu tradíciu so západoeurópskou. Jeho literárne a kultúrne aktivity formovali súveknú slovenskú kultúru a literatúru. Predložená edícia, dôsledne a kvalitne pripravená L. Riškovou, nanevo zaraduje jeho dielo do čitateľského obehu a prostredníctvom hĺbkového výkladu ju robí prístupnejšou nielen pre odborných čitateľov – literárnych historikov, všeobecných historikov, historikov umenia, lingvistov, bádateľov z oblasti dejín prekladu a podobne, ale aj pre študentov a širšiu kultúrnu verejnosť.

Dr. Anna István
Eötvös Loránd Tudományegyetem
Bölcsészettudományi Kar
Szláv és Balti Filológiai Intézet
Múzeum krt. 4/D
1088 Budapest
Magyarország
E-mail: istvan.anna@btk.elte.hu